

# REVŠČINA IN UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK

SREČO DRAGOŠ

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo, Ljubljana, Slovenija  
sreco.dragos@fsd.uni-lj.si

**Sinopsis** Za razliko od uradnih predstavnikov socialne politike na slovenskem prispevek argumentira, zakaj socialna država pri nas ni uspešna pri regulaciji neenakosti in zmanjševanju revščine. Odkar so države postale promotorkе neoliberalnih gospodarstev, vse bolj trpi tudi njihova socialna funkcija. Dirka navzdol, pri pravicah in sredstvih, je penetrirala v socialno politiko do te mere, da si je težko predstavljati popravljjanje koncepta socialne države od znotraj. Rešitev nikakor ni v še večjem pogojevanju, nadzorovanju, sankcioniranju, aktiviranju in fleksibiliziranju. Ti pristopi bi mogoče lahko bili smiselni, če bi njihova tarča bili zgornji sloji, nikakor pa ne spodnji. Izboljšave socialnega sistema pogojevati z obljubami o še višjih stopnjah gospodarske rasti in vmes pritiskati na najrevnejše, to ni izhod iz slepe ulice, pač pa pospeševanje v prepad. Univerzalni temeljni dohodek (UTD) je najučinkovitejši, najnujnejši, najcenejši in najhitrejši ukrep za izboljšave znotraj sistema.

**Ključne besede:**

socialna država,  
socialna politika,  
revščina,  
neenakost,  
univerzalni  
temeljni dohodek

# POVERTY AND UNIVERSAL BASIC INCOME

SREČO DRAGOŠ

University of Ljubljana, Faculty of Social Work, Ljubljana, Slovenia  
rado.bohinc@fdv.uni-lj.si

**Abstract** Unlike the official representatives of social policy in Slovenia, the article argues why the welfare state in our country is not successful in regulating inequality and reducing poverty. Ever since countries became promoters of neoliberal economies, their social function has also suffered more and more. The downward race in rights and resources has penetrated social policy to such an extent that it is difficult to imagine correcting the concept of the welfare state from within. The solution is by no means in even greater conditioning, control, sanctioning, activation and flexibility. These approaches might make sense if their target were the upper classes, but by no means the lower. Improving the improvements of the social system with promises of even higher rates of economic growth and in the meantime putting pressure on the poorest, this is not a way out of a dead end, but an acceleration into an abyss. Universal Basic Income (UBI) is the most effective, urgent, cheapest and the quickest measure for improvements within the system.

**Keywords:**

welfare state,  
social policy,  
poverty,  
inequality,  
universal basic  
income



## 1 Uvod

Redukcija revščine in uvedba univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) sta najpomembnejši temeljni temi za prihodnost socialne države. Če socialna država ne uspe minimalizirati relativne revščine in ukiniti njene absolutne oblike, potem sploh ni smiselna (legitimna), saj v tem primeru njeni stroški ne upravičijo koristi. V času demontaže socialne države, ki se dogaja zadnjega pol stoletja, se tudi argumenti o nujnosti socialne funkcije države spreminjajo v pavšalne vrednostne sodbe, kot da se pogovarjamo o estetskih ali kulinaričnih mnenjih, ki so neodvisna od empirije in do katerih ima vsak pravico. Erozija socialne države je bližnjica v erozijo demokracije. Npr. dolgoletna dopisnica časnika *Delo* iz ZDA ne izpusti nobene kolumne, ne da bi opozorila, kaj je narobe v trumpovski Ameriki in poziva k samorefleksiji politikov:

»Kje so priznanja politikov o napakah globalizacije, zaradi katerih ponižani in razžaljeni ameriški delavski razred koleba med eno in drugo skrajnostjo, kje posipanje s pepelom zaradi pretiravanj socialne države, ki pogosto škodi tistim, ki naj bi jim najbolj pomagala?« (Kramžar, 2021).

To je najnovejši, tako rekoč vsakodnevni primer širjenja predsodkov o socialni državi. Je res problem bogatih družb, da so, zlasti v ZDA, pretiravale s socialno državo, ker bolj kot z njo pretiravaš, bolj škodiš delavcem? Posledično se je delavski razred oklenil Trumpa in napadel kongres? Je torej treba ukiniti socialno državo, da bi rešili demokracijo? Takšna mentaliteta se ni razpasla v Sloveniji zato, ker bi jo uvozili iz ZDA, pač pa smo jo izumili doma.

Zato v nadaljevanju predstavim tiste argumente o socialni državi, o katerih se najmanj govori, čeprav so, kot sodim sam, najpomembnejši. Začnem z razdelkom o sistemski funkcionalnosti revščine. Brez tega opozorila hitro pozabimo, da gre za strukturni problem in revščino zreduciramo zgolj na individualno in humanitarno vprašanje. Sledi razdelek o socialni politiki kot sektorski inovaciji (interpenetracije), ki je edini možni način regulacije kompleksnih družb, brez tega zdrsnemo nazaj v predmoderne načine. V četrtem in petem razdelku navajam podatke o neenakosti in revščini, ki se jih, tako v političnih kot strokovnih krogih, podcenjuje. V šestem razdelku, namenjenemu UTD, pa obravnavam vprašanje, ki je v zvezi z realizacijo te pravice največkrat napačno predstavljeno, saj se ga potem lahko uporabi za nasprotovanje UTD – gre za vprašanje o njegovi ekonomski izvedbi.

## 2 Funkcionalnost revščine

Ker se v zvezi z revščino najpogosteje govori zgolj o njenih stroških, je treba opozoriti tudi na koristi, ki jih imajo od revščine tisti, ki niso revni in tudi družba kot celota. Prvi, ki je analiziral systemske funkcije revščine, je bil Karl Marx, ko je v sredini 19. stoletja opozarjal na rezervno armado delovne sile; avtor novejše analize tega problema pa je zlasti ameriški sociolog Herbert J. Gans.<sup>1</sup> Opozarjanje na funkcionalnost revščine seveda ni namenjeno njenemu ohranjanju, nasprotno. Spopadanje z revščino ni mogoče, če ne razumemo njenih funkcij. Če nismo pozorni na to, kako in komu revščina koristi, ne bomo vedeli, zakaj se tako trdovratno ohranja celo v najbolj razvitih, bogatih in demokratičnih družbah. Gans opozarja na sociološko pravilo, da takrat, ko je nek pojav funkcionalen in hkrati nefunkcionalen, gre v takih primerih »večinoma za to, da ima tak pojav koristne posledice za nekatere in škodljive posledice za druge skupine«, prav revščina je tipičen primer (Gans, 1972, str. 277). Njegova analiza se konča z ugotovitvijo, da je revščino mogoče odpraviti samo v dveh primerih: »ko bo postala dovolj disfunkcionalna za premožne ali pa takrat, ko bodo revni pridobili dovolj moči, da spremenijo sistem družbene stratifikacije« (Gans, 1972, str. 288).

Gans je v omenjeni analizi opisal kar petnajst različnih družbenih funkcij revščine in že ta visoka številka ilustrira trdovratnost tega pojava. Na tem mestu povzemam samo štiri najpomembnejše: kapitalsko, zaposlitveno, moralno in politično funkcijo revščine.

1. *Kapitalska* funkcija: obstoj revščine omogoča zalogo delovne sile za rekrutacijo na ničvredna delovna mesta, na katerih je delo podplačano do te mere, da je neprivlačno za vse ostale sloje, ki ne živijo v revščini. Obsežna področja industrijske proizvodnje in storitev ustvarjajo dobiček, predvsem na račun podplačane delovne sile, katerih mezda ne presega meje življenjskih stroškov ali pa je pod njo. V tem kontekstu Gans omenja prehransko, tekstilno in kmetijsko industrijo, bolnice itd. Če bi najnižjim kategorijam delavcev plače povišali, bi bil obstoj takšnih dejavnosti ogrožen, ker ne bi bile več dobičkonosne. Naslednji vidik istega problema (ki bi se brez revščine zaostрил) pa je, da bi zvišanje najnižjih plač destabiliziralo trg delovne sile, kar seveda ni v interesu ostalih ekonomskih akterjev, zlasti dominantnih. Najnovejša slovenska

---

<sup>1</sup> Herbert J. Gans je po rojstvu Nemeč, a je v začetku druge svetovne vojne pred nacizmom migriral v ZDA, kjer je poučeval (od 1971 do 2007) na univerzi Columbia; bil je tudi predsednik Ameriškega sociološkega združenja (ASA).

ilustracija tega pravila je dvig plač medicinskim sestram v lanskem (pandemičnem) letu. Takoj se je sprožil upor najvišje rangirane, najuglednejše in najmočnejše plačne skupine v državi, zdravnikov. Zahtevali so, da se razdalja med njimi in medicinskimi sestrami ohrani, ne pa zmanjša. Hkrati so se, s sklicevanjem na omenjen primer, intenzivirale tudi aktivnosti največjih sindikatov, da si izborijo višje plače za svoje poklicne skupine in to iz natanko istega razloga, ne zaradi podplačanosti najnižje rangiranih pripadnikov znotraj poklicnih skupin, ki jih sindikati zastopajo, pač pa zaradi ohranitve meznega ranga med različnimi profesijami, ki so ga porušili prav zdravniki, saj so si izsilili višje plače z argumentom, da so se jim medicinske sestre preveč približale. Takšen potek dogodkov ni izjema niti deviacija, pač pa pravilo. V kolektivnem tekmovanju na trgu delovne sile, vseskozi in že od vsega začetka slovenske državnosti, izstopajo prav tiste poklicne skupine, ki imajo najvišje plače in največjo moč: zdravniki, učitelji, sodniki in poslanci. Skratka, temeljna ekonomska funkcionalnost revščine je hierarhiziranje plačnih skupin in pa zagotavljanje zaloge poceni delovne sile, ki omogoča profitnost delovno intenzivnih panog, na kar je opozoril že Marx v prvem delu *Kapitala*:

»Obsodba enih delavcev na prisilno brezdelje zaradi čezmernega dela drugih in nasprotno postane sredstvo za bogatenje posameznega kapitalista in pospešuje hkrati produkcijo industrijske rezervne armade v takem obsegu, kakor ustreza napredovanju družbene akumulacije« (Marx, 1961, str. 719-720).

»Kolikor večje je družbeno bogastvo, kolikor večji je aktivni kapital ter obseg in energija njegove rasti, /.../toliko večja je industrijska rezervna armada. Isti vzroki, ki razvijajo ekspanzivno silo kapitala, razvijajo tudi razpoložljivo delovno silo« (Marx, 1961, str. 728).

V kapitalizmu, ki producira bogastvo na eni in revščino na drugi strani, je rezervna armada delavstva posledica akumulacije kapitala, ta akumulacija pa je hkrati tudi posledica rezervne armade, katere obstoj bi bil ogrožen, če ne bi bilo revščine.

Nekateri kritiki opozarjajo na anahronističnost zgornjih poudarkov, ker so današnje razmere bistveno drugačne od tistih iz časa Marxa in Engelsa. Tine Hribar, denimo, poudarja, »da sta tako kapital kot rezervna delavska armada zadeva 19. stoletja« in da namesto kapitala zdaj vlada tehnika, medtem ko »delovna sila človeka ni več ključna«, še več, »postaja celo nekaj odvečnega« (Hribar, 2021, str. 6). Opozorilo je

upravičeno, a ne pozabimo, da je v primeru revščine anahronistično tudi to opozorilo samo po sebi in to v enakem smislu, kot je anahronistična sama revščina. Kajti tudi industrijska revščina je zadeva 19. stoletja, saj je nastala v času, ko divji kapitalizem še ni bil reguliran in je socialna država veljala za utopijo še nadaljnega pol stoletja. Danes pa revščina vztraja in se krepi celo v najbogatejših državah sveta, tudi v Sloveniji, čeprav je, glede na družbeno bogastvo, humanistične in politične standarde, ne bi smelo biti. Anahronističnost revščine ne pomeni, da je revščina izmišljena in tudi ni res, da razmerje med njo in rezervno armado delavcev ni funkcionalno na enak način, kot ga je opisal že Marx (in za njim Gans).

Razredna funkcionalnost revščine se kaže kot stabilizacija dveh tveganj. Obe tveganji bi z ukinitvijo revščine eskalirali v neobvladljiv problem (znotraj kapitalističnega sistema), saj bi izpodnesli temelj hierarhije, kot tudi fragmentacijo:

a) hierarhična funkcija: mezdno dno – ki je postavljeno pod mejo revščine ali pa v najboljšem primeru oscilira okrog nje – predstavlja osnovo za večkratnike plačnih količnikov po celotni hierarhiji poklicev. Zato vsako zvišanje plačnega dna deluje disfunkcionalno na vso hierarhijo, vključno z njenim vrhom. Z zvišanjem najnižjih plač se destabilizira plačna hierarhija poklicnih skupin, zaostri konfliktnost med njimi in zmanjša dobiček delodajalcev.<sup>2</sup>

b) fragmentacija: odprava revščine na meznem dnu bi zmanjšala neenakost med spodnjimi klini mezdne lestvice in s tem povečala enotnost proletariata. Ker je ta navznoter fragmentiran in kompetitiven po poklicnih skupinah in panogah, najbolj pa statusno (razcep med prekariatom in salariatom),<sup>3</sup> je vsak premik v smeri homogenosti delojemalcev razumljen kot grožnja za delodajalce.

---

<sup>2</sup> Najpomembnejši instrument ukinitve revščine med zaposlenimi je pravni institut minimalne plače, od katerega je odvisna evropska socialna integracija (EK, 2020) kot tudi integracija znotraj nacionalnih ravni, vključno z državami, v katerih je ta pravica že uzakonjena, npr. v Sloveniji (Stropnik, 2015).

<sup>3</sup> Prekarne, atipične, nestandardne, fleksibilne ali negotove so takšne oblike dela, »ki v eni ali več značilnostih odstopajo od tako imenovane tipične pogodbe o zaposlitvi, ki je opredeljena za nedoločen čas, s polnim delovnim časom, po kateri se delo opravlja neposredno za delodajalca, po njegovih navodilih in pod njegovim vodstvom ter v prostorih oziroma na deloviščih delodajalca« (Barbara Kresal, cit. po Delo, 2015). Prav ta(k) položaj v produkcijskem procesu smatra tudi sociolog Guy Standing za eno od najpomembnejših značilnosti, po katerih se prekariat razlikuje od salariata. Te značilnosti so: nestabilno delovno okolje, odsotnost poklicne identitete (ki ni le posledica nekvalificiranosti, pač pa tudi nezdržljivosti med kvalifikacijo delovne sile in zahtevami delovnega mesta) in tretjič – »najpomembnejše je, da /prekarci/ izgubljajo civilne, kulturne, socialne, ekonomske in politične pravice, ker so ponižani v prosilce. Prosilec pa je skoraj tak kot nekdanji berač. Danes morajo prositi za usluge, prositi biurokrate in jim ustreči, da bi lahko delali. Nenehno so v negotovem položaju« (Standing, 2015, str. 54; podrobneje o konkurenčnosti prekariata s salariatom glej v: Standing, 2018).

2. *Zaposlitvena* funkcija: obstoj revščine omogoča zaposlitev in delovno kariero vse večjega dela delovne sile, ki za revne proizvajajo neposredne in posredne storitve, hkrati pa štiti ostale sloje pred revščino in njenimi posledicami. Tu naštevajo Gans poklice, kot so policisti, penologi, kriminologi, socialni delavci, psihiatri, zdravniki, humanitarni delavci, politiki, razni uradniki (ki regulirajo »industrijo revščine«), pa tudi novinarji in znanstveniki.

3. *Moralna* funkcija revščine se kaže na (vsaj) tri načine. Prvič, v razslojeni družbi je revščina osnovno merilo za statusno potrjevanje družbene koristnosti tistih, ki niso revni.

»Ker ima premožnejše prebivalstvo pomembno vlogo pri določanju specifičnih razlikovanj, ustvarja tudi kriterije za inferiornost in superiornost. V tej zvezi se zdi, da se revščina kot označevalec manjvrednosti uporablja pogosteje od drugih kriterijev« (Gans, 2012, str. 121).

Drugič, ne le država s svojimi olajšavami, tudi sami »revni ponujajo socialno statusne ugodnosti bogatim, ki sodelujejo v dobrodelnih dejavnostih« (Gans, 2012, str. 121-122). Bizarnost tega dejstva je v tem, da ga konservativci in neoliberalci pri nas povzdigujejo celo v vrlino: »Krščanski nauk uči, da morajo revnim pomagati ljudje z imenom in priimkom, ne pa država z denarjem drugih« (poslanec Nove Slovenije, Jože Horvat, 2020). In tretjič, ker so revni brez družbene moči, neorganizirani in stigmatizirani, so vselej pripravna tarča za vlogo grešnega kozla. To je zlasti aktualno v ekonomskih krizah, ko se okrepijo imperativi o varčevanju in primanjkuje delovnih mest, pa tudi takrat, ko pri iskanju krivca ni nobenih drugih razpoznavnih tarč, pravi Gans.

4. *Politična* funkcija: ker so med tistimi, ki živijo v revščini ali na njenem robu, nadpovprečno zastopani starejši, ljudje z nižjo izobrazbo, politični abstinenti, privrženci tradicionalnih vrednot in osebe z izrazitejšo nacionalistično orientacijo, so revni sloji priročen volilni bazen desničarskih političnih strank (Toš in Vovk, 2014). Enako ugotavlja Gans za ZDA, kjer se tisti del revnih, ki so največje žrtve in zato najbolj jezni, »ironično pridružuje gibanju 'čajankarjev' /Tea Party/ in s tem zagotavlja še večjo podporo prav tistim podjetniškim in političnim interesom, ki

povečujejo stisko revnih« (Gans, 2012, str. 119).<sup>4</sup> In seveda, ne pozabimo na univerzalno fiskalno pravilo, ki ga tudi v Sloveniji dosledno prakticiramo v vseh večjih krizah: »Ko se vlade srečujejo s proračunskimi težavami, so skoraj vedno prvi na udaru programi, ki služijo revnim, kar velja tudi v primerih, ko vlade niso povsem desne« (Gans, 2012, str. 120).<sup>5</sup>

Zaradi navedenih sistemskih funkcij revščine je ta pojav težko izkoreniniti tudi v najbogatejših družbah, med katere sodimo mi. Za razliko od revnejših družb velja za bogate družbe diskontinuiteta med njihovim bogastvom in kakovostjo življenja. To pomeni, da nadaljnjo naraščanje bogastva v bogatih družbah (merjenega v BDP)<sup>6</sup> ne zvišuje več kakovosti življenja državljanov, saj med obema pokazateljema ni več nikakršne korelacije. Je pa dokazana korelacija med premoženjsko ter dohodkovno neenakostjo na eni ter kakovostjo življenja na drugi strani, ta korelacija je obratnosorazmerna (Wilkinson in Pickett, 2012). Večja kot je družbena neenakost, trdovratnejša je revščina, ker se z neenakostjo krepijo funkcionalni učinki revščine na sistem, ki povečuje neenakost. Edini instrument za izstop iz te krožne zanke v kapitalističnih gospodarstvih je krepitev socialne funkcije države, ki pa ni možna brez socialne politike.

### 3 Socialna politika: sektorska inovacija

Socialna politika je najpomembnejša sektorska inovacija 20. stoletja. Nastala je v procesu diferenciacije in dodatne specializacije političnega sektorja navznoter, torej z notranjo delitvijo državne politike na ožja področja, ki so bolj specializirana od drugih področij in zato uživajo tudi relativno avtonomijo delovanja pri izvajanju »svoje« temeljne funkcije. S tem se specializirani deli sistema lažje odzivajo na okolje, hkrati pa ga tudi ustrezneje razumejo, ker kompleksne informacije v okolju selekcionirajo z vidika svoje temeljne sistemske funkcije, za katero so zadolženi.<sup>7</sup>

---

<sup>4</sup> Enako poudarja tudi Standing v zvezi z izigravanjem prekarjata, kot najnižjega delavskega sloja, proti revnim, ki so na socialnih podporah: »Začasne delavce z nizkimi plačami je mogoče prepričati, da tisti, ki izkoriščajo socialno podporo, dobivajo več, nepravilno in na njihov račun« (Standing, 2018, str. 55).

<sup>5</sup> O tem, kako omenjeno fiskalno pravilo upoštevamo v Sloveniji, glej v (Dragoš, 2015a, str. 193-; Dragoš in Leskošek, 2016, str. 96-).

<sup>6</sup> Ta meja, kjer korelacija med naraščajočim bogastvom in kakovostjo življenja izgine, se začne približno pri 20.000 do 25.000 dolarjih na prebivalca (Wilkinson in Pickett, 2012, str. 6-31).

<sup>7</sup> Na ta način je omenjen vidik (diferenciacije funkcij, kjer se vsaka od njih nanaša na okolje sistema izrazito selektivno) mogoče razumeti kot »razdelitev kompleksnosti političnega sistema na razne mehanizme redukcije. Politični sistem neke družbe lahko ohrani lastno visoko kompleksnost in s tem tudi sposobnost, da odloča o nepregledni množici družbenih problemov, ki se hitro spreminjajo, samo pod pogojem, da porazdeli breme selekcije, povezane s tem procesom« (podč. Luhmann, 1992, str. 205).



Imperativ vsakega sistema so interakcije z okoljem, brez njih padejo sistemi v krizo. To velja tako za majhne sisteme, npr. za družino, kot za velike, kakršni so profesije, socialna politika ali pa ekonomska politika države. Splošne značilnosti vsakega sistema so tri (Luhmann, 1992; 1995; 1998; Willke, 1993):

- razvija se po lastnih načelih, ki so specifična za področje, za katerega je sistem specializiran (bolj od vseh drugih);
- vzpostavi mejo med seboj in okoljem (okolje sistema so drugi sistemi)<sup>8</sup>;
- vzdržuje avtonomijo, kar pomeni, da sistem *sam* kontrolira lastne interakcije z okoljem in to z namenom selekcije, ne pa redukcije.<sup>9</sup>

Zaradi kompleksnosti sodobnih družb so največji, nerazrešeni, problemi povezani prav z omenjenimi značilnostmi sistemov. Prvi problem, tipičen že za začetke modernizacijskih procesov, je oblikovanje sistemov in njihovih meja; nastanek, osamosvajanje in diferenciacija niso enkratni niti enostavni dogodki, sploh pa ne nekonfliktni. Kroničen primer takšnih težav so razmerja med sistemom kulture in političnim sistemom, ki jih imamo že skoraj 150 let in jih še vedno nismo rešili, izraz tega je slovenski kulturni boj (Dragoš, 2001). Drugi problem je težavna regulacija družbe kot najširšega sistema (sistemov). Bolj strukturno enostavne, predmoderne družbe, je še bilo možno usmerjati iz ene vrhovne, centralne točke in to po hierarhičnem principu od zgoraj navzdol. Z modernim pojavom vse številnejših in avtonomnih sistemov to ni več mogoče. Ne le, da sistemi nimajo nadzora nad drugimi sistemi, celo politični sistem, ki je ohranil nekatere centralne funkcije skupne regulacije, ni več vsemogočen, pač pa močno omejen in nadzorovan (z delitvijo oblasti itd.). Posledica je krhkost oz. ranljivost reprezentativno-demokratskih ureditev, tako v smislu učinkovitosti kot legitimnosti. Hkrati pa delujočih alternativ sploh ni, razen predmodernih, avtoritarnih.<sup>10</sup> Tretji problem je rastoča

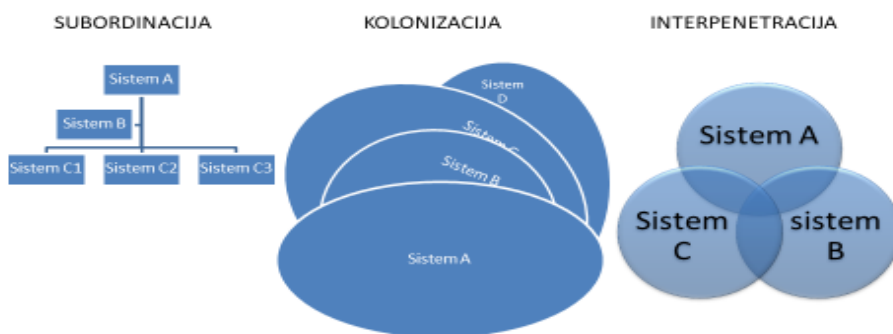
---

<sup>8</sup> To pravilo je že pol stoletja pred Luhmannom formuliral slovenski pravnik in ekonomist, dr. Albin Ogris (1885-1959): »To, kar imenujemo v splošnem 'družbo' ni nič drugega nego sistem socialnih sistemov, vsakokratno ravnovesje med njih antagonizmi, in celotni interfunkcionalni red med vrstami soc. tipov, ki jih obsega, oziroma miseljska sinteza vseh interfunkcionalnih odnosov« (Ogris, 1926, str. 34).

<sup>9</sup> Pri razumevanju avtonomije, pa tudi poudarka tega članka v zvezi z razmerji med profesijami kot sistemi, je pomembno Luhmannovo opozorilo, da avtonomije ne smemo enačiti z avtarkijo (samozadostnostjo v smislu izolacije), saj gre za nasprotna pojma: »Pojem *avtarkije* neposredno označuje *proces* *izmenjave* med sistemom in okoljem. Določen sistem je avtarkičen v tolikšni meri, kolikor lahko zmanjša obseg takšnih odnosov, doseže neodvisnost od okolja in se ohranja iz samega sebe. Pojem *avtonomije* pa se nanaša, nasprotno, na *upravljanje* menjalnih razmerij s pomočjo struktur in procesov, ki so lastni samemu sistemu. Predpostavka avtonomije je prav v tem, da sistem ni avtarkičen« (podč. Luhmann, 1992, str. 74).

<sup>10</sup> Ti omenjenih problemov ne rešujejo, pač pa zaostrujejo z načelom *status quo ante*.

kompleksnost<sup>11</sup> sodobnih družb, ki jo lahko uravnavamo le skozi skupne preseke, torej na področjih križanja (prežemanja) med sistemi – kako naj to poteka, pa je odvisno zgolj od upoštevanja primerov dobre prakse, saj ni splošnih pravil za delovanje na presekih. Edini »recept«, ki je nesporen, je prestopanje meja znotraj medsystemskih presekov na način, da se izognemo obema ekstremoma, sistemski izolaciji in nasprotni nevarnosti, brisanju razlike z okoljem. Odkar so sodobne države specializirale regulacijo revščine in kakovost življenja svojih državljanek in državljanov v poseben delni sistem, socialno politiko, je tudi za ta sistem značilno, prav tako kot za druge delne sisteme (ekonomskega, kulturnega, obrambnega, religijskega itd.), da je izpostavljen vsem trem omenjenim problemom, tako v zvezi z vzdrževanjem meja lastnega sistema kot tudi z avtonomijo in sodelovanjem skozi preseke.



**Slika 1: Regulacija razmerij med sistemi**

Vir: lasten.

Kot razberemo s slike 1, obstajajo tri osnovne možnosti systemskih regulacij. Leva varianta je predmoderna (subordinacija), desna je moderna (interpenetracija), srednja pa prehodna. V Sloveniji je, na socialnem področju, največji in najstarejši problem v razmerju med socialno in ekonomsko politiko, med katerima bi morala potekati interpenetracija, ne pa kolonizacija. V skladu z aksiomom systemske teorije, da brez meja ni sistema, saj lahko systemska enota le skozi svoje meje regulira interakcije z okoljem, so preseki nevrvalgična točka integracije, meje sistemov pa se intenzivno

<sup>11</sup> Kompleksnost je sorazmerna s številom informacij, potrebnih za njen opis – ta količina informacij pa skokovito narašča. Medtem ko smo imeli v Sloveniji na začetku osamosvojitve 315 zakonov, smo jih leta 2018 imeli že 3.668, kar je porast za 1.064 %; še večji porast pa je pri podzakonskih aktih, katerih število se je v istem obdobju zvečalo iz 1.480 na 26.967, torej za 1.722 %. Glede na število javnih uslužbencev v državni upravi (leta 2018 jih je bilo zaposlenih 14.411) to pomeni, da je vsak državni uradnik vsaj dva zakona ali podzakonska akta (PRO Plus, 2019).

relativizirajo ravno na presekih z drugimi sistemi. Oziroma, rečeno drugače, v tem procesu prilagajanja na okolje se relativizira tudi avtonomija sistemov. Na presekih lahko en sistem nadzira drugega samo v tolikšni meri, kolikor je tudi sam nadzorovan od drugih; ko se poruši ta pogoj, se prilagoditve zreducirajo na »igro« ničelne vsote, kar vodi v kolonizacijo enega sistema nad drugim(i) ali pa v subordinacijo.

Ignoriranje te zakonitosti je nevarno, v Sloveniji pa tudi nenavadno. Kajti med vsemi državami sveta je socialna politika najdlje in najbolj delujoča v skandinavskih državah, v slovenskem prostoru pa smo izum socialne države dobili približno v istem času kot v severni Evropi, to je že kmalu po prvi svetovni vojni (njegov avtor je bil Andrej Gosar).<sup>12</sup>

#### 4 Neenakost

Negativne posledice kolonizacije socialne politike pod ekonomsko se vlečejo že iz prejšnjega, socialističnega sistema.<sup>13</sup> Ta regresiven razvojni trend se je dodatno okreplil z nastankom slovenske države, kar je razvidno v tabeli 2.

**Tabela 2: Dohodkovna neenakost, socialni izdatki in bogastvo v Sloveniji od osamosvojitve dalje (OECD, 2021)**

Leto	BDP na prebivalca (€)	Socialni izdatki države (% BDP)	Distribucija nacionalnega dohodka (pred obdavčitvijo, v %)			
			zgornji 1 %	zgornjih 10 %	srednjih 40 %	spodnjih 50 %
1991	20.804	21,9	4,3	22,4	49,9	27,7
2001	26.351	21,9	6,9	28,7	47,7	23,6
2019	36.634	21,1	8,4	29,9	47,4	22,7
Razlika v % (glede na 1991)	+ 76	- 4	+ 95	+ 33	- 5	- 18

Slovenska družba postaja vse bolj bogata, saj se je BDP<sup>14</sup> na prebivalca, od osamosvojitve dalje, povečal za 76 odstotkov. Kljub temu se je v istem času delež socialne države skrčil za 4 odstotke in (kot vidimo v drugem stolpcu tabele) ni nikoli dosegel 22 odstotkov BDP. Za primerjavo: evropski izdatki za socialni sektor (povprečje 27 držav) dosegajo 27,9 odstotka BDP, medtem ko je povprečje držav z

<sup>12</sup> Njegovo temeljno delo: Gosar, 1933; 1935. Več o zgodovinski umestitvi Gosarjeve inovacije in njegovi aktualnosti za današnjo socialno politiko glej v (Dragoš, 2006; 2010; 2015).

<sup>13</sup> Gre za »teorijo« socialnega avtomatizma; več o tem v (Dragoš, 2010, str. 179-184).

<sup>14</sup> Bruto domači proizvod (BDP) predstavlja vrednost vsega blaga in storitev, zmanjšan za tisto vrednost proizvodov, ki so bili potrebni za produkcijo tega blaga ali storitev.

euro valuto, kamor spadamo tudi mi, še za eno odstotno točko višje od povprečja EU. Pri tem velja, da se ta delež BDP, namenjen socialni državi, v zadnjem desetletju v Evropi zvišuje, ne pa znižuje, kot to počnemo v Sloveniji. In najhujši rezi na socialnem področju nas še čakajo. Uvrščamo se med države, ki so se v času pandemije covid-19 najbolj zadolžile, kljub temu pa beležimo občutno slabše zdravstveno-socialne učinke (po precepljenosti<sup>15</sup> smo v Sloveniji slabši celo od bivših socialističnih držav, čeprav so tudi te slabše od evropskega povprečja).<sup>16</sup> Zelo skromna socialna država, glede na bogastvo v Sloveniji, torej nikakor ni posledica ekonomske nerazvitosti, tudi ne občasnih kriz v gospodarstvu, nasprotno. Gre za načrt političnih elit, ki je trikrat napačen:

- ker je neoliberalen zaradi prepričanja, da je ekonomski sektor glavni vir nove vrednosti, vsi ostali, domnevno manj pomembni sektorji pa predstavljajo potrošnjo, ki naj bi bila vzdržna le, če se razvija ekonomski sektor;
- ker se predpostavlja, da je kolonizacijsko razmerje »bolj« pomembnih sistemov nad »manj« pomembnimi najprimernejše za regulacijo sodobnih, kompleksnih družb;
- ker se predpostavlja, da neenakost pospešuje meritokratsko distribucijo dobrin, kar naj bi pomenilo, da moramo družbeno neenakost povečati, da bi dosegli pravičnost, saj smo še vedno družba z relativno nizko stopnjo neenakosti med prebivalci. Na tej zmoti gradi tudi anatema bivšega socializma, ki jo še dodatno razpihujejo avtoritarne vlade.

Kaj se ob krčenju socialne države dogaja z neenakostjo, je razvidno iz desne polovice prejšnje tabele. Od osamosvojitve dalje je bila na boljšem samo zgornja desetina prebivalstva, ki si je zvečala dohodke za 33 odstotkov; še bolj je profitiral najbogatejši en odstotek, ki si je dohodke povečal kar za 95 odstotkov. Manj premožna polovica prebivalstva pa je za 18 odstotkov revnejša, saj je delež njenih dohodkov padel iz 28 na 23 odstotkov celotnega nacionalnega dohodka. Kot je razvidno iz tabele 2, smo najmanjši delež sredstev za socialne funkcije države namenili prav v letu 2019, čeprav smo istega leta (spet) beležili enega od vrhuncev gospodarske konjunktore kot tudi največje bogastvo, preračunano na prebivalca, hkrati pa so, prav v istem letu, spodnji

---

<sup>15</sup> Zadnji podatki kažejo, da je precepljenost proti Covidu-19 znotraj posamezne države premosorazmerna z njenim BDP; po tem merilu bi Slovenija morala na pragu četrtega pandemijskega vala dosegati višjo precepljenost za vsaj 14 odstotnih točk (Zimic, 2021).

<sup>16</sup> Niti v zdravstvenem niti v socialnem sistemu (vključno z najsmrtonosnejšimi ustanovami, domovi za stare) se še ni nič spremenilo. Edine opazne spremembe na teh področjih so v smeri privatizacije.

sloji participirali na skupnem bogastvu v najmanjši meri, zgornji pa najbolj. Zlasti to velja za zgornji en odstotek najbogatejših, ki je ekscesen tudi v mednarodnem merilu, kot je razvidno iz tabele 3.

**Tabela 3: Porazdelitev neto bogastva znotraj držav OECD po posameznih decilih (Balestra in Tonkin, 2018, str. 15)**

Države OECD	Spodnje desetine		Zgornja desetina		
	Spodnjih 40 %	Spodnjih 60 %	Zgornjih 10 %	Zgornjih 5 %	Zgornji 1 %
Avstralija	4,9	16,5	46,5	33,5	15,0
Avstrija	1,0	8,0	55,6	43,5	25,5
Belgija	5,7	19,0	42,5	29,7	12,1
Kanada	3,4	12,4	51,1	37,0	16,7
Čile	0,0	8,5	57,7	42,7	17,4
Danska	-8,6	-3,9	64,0	47,3	23,6
Estonija	3,8	12,8	55,7	43,2	21,2
Finska	2,2	13,6	45,2	31,4	13,3
Francija	2,7	12,1	50,6	37,3	18,6
Nemčija	0,5	6,5	59,8	46,3	23,7
Grčija	5,3	17,9	42,4	28,8	9,2
Madžarska	5,0	15,4	48,5	35,6	17,2
Irska	-2,1	7,2	53,8	37,3	14,2
Italija	4,5	17,3	42,8	29,7	11,7
Japonska	5,3	17,7	41,0	27,7	10,8
J. Koreja	6,0	17,7	/	/	/
Latvija	0,0	7,1	63,4	49,1	21,4
Luksemburg	3,9	15,3	48,7	36,3	18,8
Nizozemska	-6,9	-4,0	68,3	52,5	27,8
N. Zelandija	3,1	12,3	52,9	39,7	/
Norveška	-3,0	7,3	51,5	37,8	20,1
Poljska	6,2	18,3	41,8	29,0	11,7
Portugalska	3,2	12,4	52,1	36,5	14,4
Slovaška	10,6	25,9	34,3	23,0	9,3
<i>Slovenija</i>	<i>5,6</i>	<i>17,3</i>	<i>48,6</i>	<i>37,9</i>	<i>23,0</i>
Španija	6,9	18,7	45,6	33,3	16,3
Združeno kraljestvo	3,4	12,1	52,5	38,3	20,5
Združene države	-0,1	2,4	79,5	68,0	42,5
<b>Povprečje OECD</b>	<b>2,6</b>	<b>12,3</b>	<b>51,7</b>	<b>38,3</b>	<b>18,3</b>

Ker se Slovenija, kot rečeno, še vedno uvršča med države z najnižjo stopnjo neenakosti med prebivalstvom, se to odraža tudi pri relativno manjši odtujenosti višjih slojev od nižjih, kar je v zgornji tabeli izraženo s posedovanjem bogastva po decilih. Spodnjih 40 % slovenskega prebivalstva razpolaga s 5,6 % vsega bogastva, kar je za tri odstotne točke več od povprečja OECD, medtem ko je akumulacija bogastva pri zgornjih 10 % najbogatejših v Sloveniji za tri odstotne točke nižja od

povprečja OECD. Pri zgornjih 5 % se ta zaostanek za državami OECD že zmanjša na zgolj pol odstotne točke, pri »top 1 %« pa se razmerje radikalno obrne, najbogatejši en odstotek na Slovenskem poseduje kar 23 % vsega bogastva, medtem ko je povprečje prikazanih držav bistveno nižje in to kar za 4,7 odstotne točke. To pomeni, da nam je vrhovni 1% najbogatejših ušel, saj si je na Slovenskem prigrabil kar za dobrih 20 % več nacionalnega bogastva kot pa to velja za povprečje OECD. Pri nas torej ne gre več za razredni razcep, pač pa za percentilni.

Iz tabele 3 je tudi razvidno, da ima med 28. državami OECD samo pet držav še bolj bogat vrhovni 1 % od slovenskega. Najprej so to seveda ZDA, kjer njihov »top 1 %« razpolaga kar z neverjetnimi 42,5 % celotnega bogastva, kar je največji svetovni eksces med razvitimi državami. Šele daleč za ZDA, a še vedno malenkost pred Slovenijo, so po velikosti bogastva zgornjega odstotka Nizozemska, Avstrija in za manj kot odstotno točko Nemčija ter Danska. A to ne pomeni, da smo po omenjenem kriteriju peti v OECD, ne, najslabša je prav Slovenija, saj se je treba vprašati, kdo si lahko privošči tak ekscesno bogat zgornji odstotek? Če odmislimo ZDA, ki je geografsko in mentalno iz drugega kontinenta, potem velja, da so vse države, ki imajo še malo bogatejši vrhni odstotek od slovenskega, veliko bolj socialno usmerjene. Kajti Slovenija nameni za socialno zaščito zgolj 22,2 odstotka BDP (povprečje EU je 28,1 %), omenjene države pa bistveno več: Nizozemska 28,9 %, Avstrija 29,3 %, Nemčija 30,3 % in Danska 31,3 % (Eurostat 2021). Bogastvo najbogatejših je manj škodljivo v socialno robustnih državah in obratno. Najslabša je slovenska kombinacija nadpovprečno bogatega enega odstotka v podpovprečno razviti socialni državi in to v kontekstu rekordne zadolženosti, povsem zgrešene fiskalne politike,<sup>17</sup> vnovičnega nižanja davkov za bogate in v kontekstu nadaljevanja privatizacije zdravstvenega ter socialnega sektorja. Vse to so značilnosti propadlih držav.

---

<sup>17</sup> V svoji študiji je Velimir Bole z ekonomskega inštituta EIPF poudaril: »Bistveno obsežnejše ekonomsko-politično podpiranje gospodarstva v primerjavi z evrskim območjem in še posebno z državami jugovzhodne Evrope ni imelo leta 2020 v Sloveniji nobenega ugodnejšega učinka na BDP ali socialno ogroženost, medtem ko sta se primanjkljaj in dolg zaradi tega povečala bistveno bolj.« To je ponazoril tudi s tem podatkom: »Leta 2019 je bil javnofinančni primanjkljaj v Sloveniji slabši le od desetih odstotkov držav območja z evrom, medtem ko je bil leta 2020 slabši kar od 80 odstotkov držav območja z evrom« (cit. po Gole, 2021).

## 5 Revščina

Osnovna poanta v prejšnjem razdelku je, da moramo biti pazljivi, ko se sklicujemo na povprečja. Čeprav slovenska neenakost spada med najmanjše na svetu, to nikakor ne pomeni, da smo lahko zgled egalitarnosti. To optimistično sliko kvarijo predvsem trije razlogi: glavni vir neenakosti na slovenskem je distribucija premoženja, ne pa dohodkov,<sup>18</sup> drugič, »ušel« nam je zgornji en odstotek in tretjič, poslabšujemo trende. Enako je z revščino. Res je, da imamo delež revnih kot tudi delež socialno izključenih še vedno pod evropskim povprečjem, tako kot vsa prejšnja desetletja. A to ne pomeni, da lahko revščino minimaliziramo (kot npr. bivši finančni minister Dušan Mramor, ki trdi, da je pri nas revščina »prikazana zelo populistično«).<sup>19</sup> Še bolj nevarno je, če podcenjevanje realnega problema stopnjujemo v njegovo zanikanje, kar počne aktualni minister za delo in družino, ki pravi, da je

»Slovenija na področju revščine in socialne izključenosti ena najbolj učinkovitih v boju s tema dvema pojavoma« (Cigler Kralj, 2020).

Nič od tega ni res. Takoj ko pogledamo pod povprečja, vidimo, da smo ena od najslabših držav, kot je razvidno iz tabele 4.<sup>20</sup>

---

<sup>18</sup> Statistike neenakosti večinoma upoštevajo zgolj dohodkovno neenakost, ker je lažje merljiva, ne pa premoženjske. Če upoštevamo zgolj tisti del premoženja, ki leži na bančnih računih, potem za Slovenijo velja, »da je imela pred nastopom epidemije Covida-19 četrtna gospodinjstev z najnižjimi dohodki v Sloveniji v povprečju manj tekočih razpoložljivih sredstev na bančnem računu kot večina od 22 članic EU, vključenih v raziskavo. V Sloveniji se je pokazala tudi največja neenakost med moškimi in ženskami v enočlanskem gospodinjstvu. Tudi glede na privarčevana sredstva in mesečne izdatke za potrošnjo sta OECD in ECB ocenila, da je bil delež finančno krhkih gospodinjstev v Sloveniji med največjimi v EU« (Gregorčič in Kajzer, 2021, str. 60).

<sup>19</sup> Izjava v intervjuju z D. Mramorjem, objavljenem v *Mladini*, 8. 5. 2015. Kritiko citiranega stališča glej v Dragoš (2015).

<sup>20</sup> Podrobneje o tem glej v Dragoš (2021), kjer je navedena tabela tudi prvič objavljena.

**Tabela 4: Deprivacija na najpomembnejših področjih življenja, primerjava Slovenije s povprečjem EU, Združenim kraljestvom, Češko in Grčijo (vse v %)<sup>21</sup>**

PODROČJE DEPRIVACIJE		EU 28 (Euro 19)	GBR	CZE	GRC	SVN	Razlika (%) SVN/EU 28
1. Stanovanjska deprivacija <sup>22</sup>		13,9 (14,1)	17,6	7,7	12,9	22,7	+ 63,3
2. socialna zaščita na področju nastanitve (% BDP) <sup>23</sup>		0,54 (0,42)	1,17	0,22	0,02	0,02	- 96,3
3. Zdravstvena deprivacija (= slabo zdravje) <sup>24</sup>	3.1. vsi (16+)	8,8	8,9	11,8	10,4	10,0	+ 13,6
	16-24	1,5	3,0	0,5	0,8	2,1	+ 40,0
	25-34	2,2	3,8	2,2	2,0	3,4	+ 54,5
	35-44	3,9	7,0	4,3	3,5	3,2	- 17,9
	45-54	7,3	9,2	9,6	5,2	8,0	+ 9,6
	55-64	11,6	12,2	14,7	8,7	13,6	+ 17,2
	65-74	13,6	11,1	17,3	17,2	18,1	+ 33,1
	75-84	23,2	15,3	34,2	35,1	32,2	+ 38,8
	85+	34,7	17,4	49,1	59,5	35,2	+ 1,4
3.2. Umrli zaradi COVID-19 v domovih za stare		Zaradi diskriminacije starejših ima Slovenija »ne samo evropski, temveč tudi svetovni rekord po deležu umrlih v domovih za stare« (Keber 2020) <sup>25</sup>					
Deprivacija javnega zdravstva <sup>26</sup>	3.3. Število <sup>27</sup> bolniških postelj	5,3	2,9	6,8	4,8	4,6	- 13,2
	3.4. Število zdravnikov	3,41	2,81	3,71	4,38	2,54	- 25,5
	3.5. privatni izdatki za zdravstvo <sup>28</sup>	26,61	16,86	15,46	38,34	28,27	+ 6,2
	3.6. financiranje dolgotrajne oskrbe (% BDP) <sup>29</sup>	1,4	/	/	/	0,9	- 35,7
3.7. Delež zaposlenih v zdravstvu in v socialnem delu <sup>30</sup>		OECD: <sup>31</sup> 10,1	12,3	6,4	5,4	6,5	- 35,6
4. Internet: uporaba e-pošte <sup>32</sup>	vsí	75	89	82	59	72	- 4,0
	65 do 74	47	74	45	16	33	- 29,8
€ Izdatki,	5.1. za socialno zaščito	27,9 (28,9)	26,3	18,6	25,2	22,6	- 19,0

<sup>21</sup> Viri, uporabljeni v tabeli 4, so navedeni v opombah 22 do 42.

<sup>22</sup> Gre za odstotni delež prebivalstva, ki živi v stanovanju, z vsaj eno od naslednjih značilnosti: puščajoča streha, vlažne stene, tla ali temelji, gniloba v okenskih okvirjih ali v tleh.

<sup>23</sup> Podatki so za leto 2017, razen za povprečje EU, ki je iz leta 2016 (Eurostat, 2020).

<sup>24</sup> Zdravstvena deprivacija označuje odstotni delež prebivalstva, ki izjavlja, da je njihovo zdravje slabo ali zelo slabo (podatek velja za leto 2016; Eurostat, 2018, str. 81).

<sup>25</sup> Zaradi teže tega smrtonosnega problema in nujnosti njegove evalvacije, ki še ni narejena, navajam najpomembnejša besedila o tem: Keber, 2020a, 2020b, 2020c, 2020d; Marolt Meden, 2020; AI, 2020a, 2020b, 2020c; Repovž, 2020; Četković, 2020; STA, 2020a, 2020b.

<sup>26</sup> Vir: Žlogar (2016).

<sup>27</sup> Število bolniških postelj in št. zdravnikov na 1000 prebivalcev.

<sup>28</sup> Gre za odstotni delež izdatkov za zdravstvo iz privatnih virov, glede na celoto sredstev, namenjenih za zdravstvo (podatek je za 2014).

<sup>29</sup> Vir: Tax-Fin-Lex (2020).

<sup>30</sup> »Zdravje in socialno delo je podsistem storitvenega sektorja in je opredeljena kot sestavina zdravstvenih dejavnosti, zdravstvenih storitev (vključno z dolgotrajno oskrbo) in dejavnosti socialnega dela brez nastanitve; podatek predstavlja odstotni delež zaposlenih glede na celoto zaposlenih v letu 2017 (OECD, 2019).

<sup>31</sup> Povprečje 36 držav.

<sup>32</sup> V odstotkih; podatek je za leto 2019 (Eurostat, 2020). Glej tudi König, Alexander in Doh (2018).



PODROČJE DEPRIVACIJE		EU 28 (Euro 19)	GBR	CZE	GRC	SVN	Razlika (%) SVN/EU 28
% BDP <sup>33</sup>	5.2. za brezposelnost	1,2 (1,4)	0,3	0,5	0,9	0,5	- 58,3
Revščina in socialna izključenost <sup>34</sup>	5.3. Samska oseba	31,9 (30,5)	32,8	30,8	35,0	43,1	+ 35,1
	5.4. Samska ženska (brez otrok)	32,2 (30,3)	33,0	37,7	35,5	45,3	+ 40,7
	5.5. Samski 65+	28,3 (25,5)	29,5	38,7	29,0	43,4	+ 53,4
5.6. Brez soc. omrežja (%) <sup>35</sup>		5	/	6	/	8	+ 60,0
5.7. Stopnja tveganja revščine (65+) <sup>36</sup>		16,1 (14,9)	20,4	14,2	11,6	18,3	+ 13,7
5.8. Vztrajanje v revščini <sup>37</sup>	50 do 64	10,1 (10,7)	7,5	5,9	11,2	11,8	+ 16,8
	65+	10,3 (10,6)	8,1	4,6	7,1	13,8	+ 34,0
5.9. Materialna deprivacija starejših (65+) <sup>38</sup>		11,2 (10,3)	4,7	8,7	30,7	12,5	+ 11,6
Minimalni dohodek <sup>39</sup>	5.10. Samska os. brez otrok	OECD: <sup>40</sup>	53	21	27	29	- 12,1
	5.11. Par brez otrok	33	46	14	28	31	- 6,1
5.12. Plačna vrzel med spoloma <sup>41</sup>		v Sloveniji je narasla <i>najbolj</i> v vsej EU (med 2010-2017)					
5.13 Prekomerna psiho-socialna tveganja na delovnem mestu (%) <sup>42</sup>		22,5	/	18,8	16,1	24,8	+ 10,2

<sup>33</sup> Podatki o izdatkih za socialno zaščito in za brezposelnost so za leto 2017 (Eurostat, 2020).

<sup>34</sup> Pri tveganju revščine ali socialne izključenosti gre za osebe, ki jim grozi revščina ali pa so močno materialno prikrajšane ali živijo v gospodinjstvu z zelo nizko delovno intenzivnostjo. Osebe se štejejo samo enkrat, tudi če so prisotne v več kategorijah (podatki so za 2018; Eurostat, 2020).

<sup>35</sup> Vir: Filipovič Hrast in Srakar, 2015, str. 210 (pri podatku za EU gre za povprečje petnajstih evropskih držav).

<sup>36</sup> Gre za stopnjo tveganja revščine starejših od 64 let (60 % mediane) po socialnih transferjih, podatek je za leto 2018 (Eurostat, 2020).

<sup>37</sup> Delež revnih, ki ostajajo pod pragom revščine (60 % mediane) že najmanj tretje leto (podatek je za 2018; Eurostat, 2020).

<sup>38</sup> Materialna deprivacija je opredeljena kot odstotni delež prebivalstva, ki mu na področju materialne prikrajšanosti primanjkujejo najmanj tri eksistenčne dobrine (od devetih najnujnejših). Podatki v tej vrstici veljajo za kategorijo starejših od 64 let (podatki za leto 2018; Eurostat, 2020).

<sup>39</sup> Kazalnik meri dohodek brezposelnih oseb, ki temelji na zajamčenih minimalnih prejemkih, izraženih kot odstotek mediane razpoložljivega dohodka v državi (za leto 2018; OECD, 2020).

<sup>40</sup> Povprečje 41 držav.

<sup>41</sup> Poročilo Odbora Sveta Evrope izrecno opozarja, da je po podatkih Eurostata »bila razlika v plačilu med spoloma v Sloveniji leta 2017 osem odstotna, medtem ko je bila v celotni EU v povprečju 16-odstotna. A prav v Sloveniji je ta plačna vrzel v letih 2010-2017 narasla najbolj v EU« (Odbor SE, 2020). Enak trend je na slovenskem opazen celo v akademski sferi (Antič Gaber, 2018). Ob tem je treba dodati, da je problem še hujši. Navedeni podatki se nanašajo na primerjavo nacionalnih povprečij, problem z velikostjo plačne vrzeli pa je v Sloveniji še večji takrat, ko ga pogledamo od blizu in se z nacionalne ravni premaknemo na primerjavo po dejavnostih, poklicnih skupinah in delovnih mestih (Poje in Roksančič, 2013, str. 23-28).

<sup>42</sup> Odstotek delavcev, ki poročajo, da so na svojem delovnem mestu izpostavljeni psihosocialnim obremenitvam, ki so večje od drugih tveganj v zvezi z varnim in zdravim delovnim okoljem (Franklin, Bérastégui, Cefaliello, Musu in Schaaupman, 2021, str. 145).

Če prej citirano izjavo ministra Cigler Kralja primerjamo s tabelo 4, se pokaže, da ne gre zgolj za neresnično trditev (v smislu zmote), pač pa za namerno prikrivanje problema. Kaj ostaja zakrito? Najprej se prikriva odsotnost konsenza o vrednotenju tega, kar naj bi povprečje sploh dokazovalo. Še vedno se nismo uskladili, ali je majhna neenakost ali pa manjši delež revnega prebivalstva nekaj dobrega ali ni, hkrati pa so trendi v tej zvezi precej problematični. Če obdobje pred zadnjo ekonomsko krizo (2002-2008) primerjamo s kriznimi leti (2009-2015), spadamo, po kriteriju povečevanja dohodkovnih neenakosti, med trojico najslabših evropskih držav: najbolj je neenakost povečala Hrvaška, takoj za njo Slovenija, tretja pa je Španija (Jianu 201, str. 126). Enako je z neenakostjo med spoloma. Kljub precej ugodnim podatkom na to temo, ki so pri nas izrazito boljši od evropskega povprečja, imamo katastrofalen trend: v obdobju 2010-2017 je plačna vrzel med spoloma v Sloveniji narasla *bolj* kot pa v vseh drugih državah EU (Odbor SE, 2020).

Enako je z revščino. Glede na petindvajset kazalcev s socialnega in zdravstvenega področja (v tabeli 4) lahko ugotovimo, da smo prav pri vseh slabši od evropskega povprečja. Zlasti iz zadnjega stolpca omenjene tabele je razvidno, katera so najbolj kritična področja: stanovanjska in socialna zaščita (merjeno z deležem BDP), nekatere starostne kategorije v zvezi z zdravstveno zaščito, vključno z deleži zaposlenih na tem področju, pri izdatkih za brezposelnost, pri revščini in socialni izključenosti samskih oseb, pri neopremljenosti s socialnimi omrežji, pri globini revščine starejših in pri porastu plačne vrzeli med spoloma – pri teh kazalnikih zaostajamo za povprečjem evropskih držav od 30 do 96 %, pri ostalih kazalnikih pa od 4 do 30 %. Prav tako smo tudi po skoraj vseh kazalnikih slabši od Združenega kraljestva (GBR), Češke (CZE) in Grčije (GRC), ki sem jih zato vključil v tabelo, ker bi nas primerjava s temi državami morala še posebej skrbeti. Kajti GBR je tako rekoč evropski sinonim neoliberalizma, saj se je začel ravno v tej državi (pod premierko Thatcher in sočasno z ZDA) in v času »brexita« nič ne kaže, da bi popuščal. Ker se slovenska država vseskozi deklarira za socialno in nikoli za neoliberalno, je zelo neobičajno, da zaostajamo (v devetnajstih kazalcih) za GBR prav na socialnem in zdravstvenem področju. Podobno velja za Češko in Grčijo. Prva nam je bila v času osamosvojitve najbolj podobna (po omenjenih kazalcih še malenkost slabša od nas), danes pa smo mi občutno slabši od Češke in sicer v osemnajstih kazalcih; enako velja

celo za Grčijo, ki je od zadnje ekonomske krize najbolj problematična v vsej EU,<sup>43</sup> a smo kljub temu še slabši od nje (v sedemnajstih kazalcih).

V opisan razvojni vzorec smo zašli zaradi odsotnosti konsistentne in avtonomne socialne politike, ta je podrejena ekonomski, ki pa je neoliberalna. Zato občasna majhna nihanja socialnih kazalcev navzgor ali navzdol niso indikator učinkov socialne politike, pač pa bolj posledica konjunktorno-recesijskih ciklov v gospodarstvu in restriktivne vloge države do »nerealnih« sektorjev.

Edina rešitev navedenih problemov na spodnjem koncu stratifikacijske lestvice - torej za najbolj prizadete - je uvedba pravice do univerzalnega temeljnega dohodka (UTD). Kajti slovenski sistem socialnih transferjev je preveč razdrobljen, nepregleden in pravice zagotavlja na prenizki ravni; to je bila temeljna pripomba s strani EU že takrat, ko smo postali njeni člani in od takrat nismo naredili ničesar, da bi sistem izboljšali. Pri UTD gre za uvedbo pravice do rednih in z ničemer pogojevanih denarnih sredstev v višini, ki bi zadoščala za kritje temeljnih eksistenčnih potreb vseh državljanov in državljanek (oz. rezidentov). Ideja o UTD nikakor ni nova niti marginalna, razširjena je že po vseh kontinentih (razen na Antarktiki). Tudi v Sloveniji je UTD vse bolj znan, ne le v strokovni javnosti,<sup>44</sup> celo med političnimi strankami<sup>45</sup> in, kar je mogoče še najbolj pomembno, idejo podpira tudi slovenska javnost. Pri nas je tisti delež prebivalstva, ki podpira UTD, večji od onega, ki mu nasprotuje, pa tudi od deleža nevtralnih in neinformiranih.<sup>46</sup> Ker je pri UTD največ nejasnosti v zvezi z njegovim financiranjem, je naslednji razdelek namenjen izključno finančni izvedbi te ideje.

---

<sup>43</sup> Grčija je gospodarsko skoraj uničena, je najbolj zadolžena in z migracijami najbolj preobremenjena članica EU, ki ob tem postaja vse bolj tudi politično in varnostno nestabilna (zaradi najnovejšega turškega militarističnega pritiska v zvezi z nafto in Ciprom). Kljub temu ostaja celo Grčija, čeprav največji bolnik v EU, boljša od Slovenije po številnih socialnih indikatorjih, takšnih je kar sedemnajst! Ti so v tabeli 4 navedeni pod številkami: 1, sledi pet starostnih kategorij znotraj indikatorja 3.1., 3.2, 3.3, 3.4, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4, 5.5, 5.7, 5.8 in 5.12.

<sup>44</sup> Najpomembnejše strokovne publikacije v slovenščini na temo UTD so: Rus, 1990, str. 254-260; Cohen, Rogers in Pribac, 2004; Korošec, 2010; Pribac in Korošec, 2011; Gerdina, 2018; Dragoš, 2019. Edino strokovno delo pri nas, ki nasprotuje UTD, je knjiga Mihalič in Strban (2015), ki pa se nanaša na populistično varianto UTD, ki jo tudi sam zavračam in jo v nadaljevanju označujem kot »varianto B« (več o kritiki omenjene monografije glej v Dragoš, 2019, str. 42-45). Zavračanje UTD na osnovi njegove populistične variante (ki se jo neupravičeno posploši na celotno idejo UTD) je sicer pogosta napaka nasprotnikov, s katero si lahko uničijo še tako obetavno knjigo. Najnovejši tak primer je delo avtorjev Coote in Percy, 2021, str. 48-51. Ravno zaradi omenjene (najpogostejše) »slepe pege« kritikov te ideje se v šestem razdelku tega članka omejim samo na predstavitev ekonomskih argumentov v zvezi z UTD.

<sup>45</sup> Več o tem glej v Dragoš, 2019, str. 84.

<sup>46</sup> Več o tem glej v Toš, 2020, str. 301; SJM, 2013; Dragoš, 2019, str. 49-50; Naterer et al., 2019, str. 58.

## 6 Je UTD ekonomsko mogoč?

Da, je.

Med številnimi vprašanji in polemikami v zvezi z realizacijo UTD, je prav ekonomska podlaga te ideje edino vprašanje, za katerega je značilno dvojje: da je najlažje rešljivo (v vseh družbah, ne le v bogatih); in da je prav za to vprašanje značilno, da ko ga večkrat zapored pojasnite, ga bodo (celo isti) ljudje nenehno postavljali vedno znova.<sup>47</sup>

Običajna zmota v zvezi z UTD je ekonomska oz. blagajniška (fiskalna) in se glasi takole: UTD je predrag, tudi najbogatejše države niso tako bogate, da bi si ga lahko privoščile. Domnevni udar na javne finance se dokazuje s preprostim zmnožkom predlagane višine UTD in številom prebivalcev. Po tej formuli bi, recimo, v dvomilijonski Sloveniji UTD, celo v višini 450 evrov<sup>48</sup>, naluknjaj državno blagajno vsako leto za fantastičnih enajst milijard. Torej, kje vzeti, da bi dajali? Vprašanje je populistično in izračun napačen. Nasprotno je res, saj je pri UTD prav fiskalno vprašanje najenostavnejše od vseh (najtežja so politična).

Prvi natančen stroškovni izračun realizacije UTD je že pred časom naredila Valerija Korošec (2010). Po desetih letih je sicer njen elaborat nominalno zastarel, saj so današnji socialni transferji višji od višine njenega predloga UTD, ki pa je bil seveda višji od takratnih transferjev (sicer ne bi bil smiseln). A logika in izračun sta še vedno aktualna za sedanost in prihodnost, ker je dokazala naslednje:

- UTD je bil v izračunu Koroščeve krepko višji od takratne osnovne socialne pomoči in od temeljnih stroškov preživetja
- zaradi uvedbe UTD sploh ne bi bilo treba vpeljati novih davkov za polnjenje državne blagajne, še več, tudi obstoječih ne bi bilo treba niti dvigniti niti progresivno spreminjati

---

<sup>47</sup> To seveda ni razlog, da bi nehali ponavljati odgovore.

<sup>48</sup> Če bi UTD uvedli ta trenutek, bi znesek 450 evrov (kot ga uporabljam v tem prikazu) pomenil njegovo minimalno, torej zares spodnjo mejo. Kajti pod to mejo UTD ne bi bil več smiseln, saj je administrativno določena višina minimalnih življenjskih stroškov 442 EUR, znesek denarne socialne pomoči pa je 402 EUR. Morebitna zgornja meja, torej maksimalna možna višina UTD pa bi bila nekje pod zneskom minimalne plače, ki trenutno znaša 736 EUR neto. To je pomembno v dvojnem smislu: ker bi s prebijanjem omenjenega razpona (v eno ali drugo smer) idejo UTD povsem diskreditirali; in drugič, v Sloveniji gre pri morebitni uvedbi UTD za kar velik razpon, kar olajšuje politični konsenz pri konkretizaciji zneska te pravice.

- pozitivni učinki UTD ne bi bili zgolj na socialnem področju (ki je najpomembnejše), pač pa tudi na drugih področjih, vključno z ekonomskim, zlasti v kriznih časih; še več, nekateri opozarjajo, da je UTD nujen tudi z vidika družbene delitve dela, ki v sodobnem kapitalizmu terja korenite redefinicije razmerij med delom in kapitalom (Bergant, 2021).

Enake poudarke najdemo v Van Parijsovi študiji (2011); še zlasti jo priporočam ljubiteljem diagramov, saj je v dodatku te študije narejena primerjava finančne vzdržnosti običajnega UTD s konkurenčnimi predlogi (Bergant, 2021, str. 51-58). Kako je to mogoče?

Ko dogovorjeno pravico do UTD pretvorimo v individualna denarna nakazila, to lahko naredimo na dva načina, prvega označujem kot varianto A, drugi pa naj bo B. Oba načina sta fiskalno vzdržna, le da je drugi populističen in neracionalen.

Najprej na kratko o varianti B, ki ni ravno smiselna (niti politično realna): če isti znesek dobi vsaka oseba v gotovini – tako bogati kot revni in vsi vmes – potem je seveda nujno bogatašu, ko mu v en žep nakažemo UTD, hkrati iz drugega žepa vzeti večkratnik istega UTD, da ga lahko nakažemo tudi revnim. Torej, v čem je problem? Gotovo ne v ekonomiji niti v fiskalni vzdržnosti, saj se številke izidejo in so odvisne od progresivne obdavčitve.

Boljša je varianta A, ker je tudi politično realna in davčno nevtralna. Seveda, tudi po varianti A, dobi prav vsak pravico do UTD, enako kot pri B. Razlika pa je, da pri varianti A prejmejo gotovinsko izplačilo samo tisti, ki so dejansko brez denarja, medtem ko se vsem ostalim državljanom njihov del sredstev, ker jih že imajo, zgolj prekvalificira v UTD. Poglejmo preprost in večinski primer, ki spada v prvi način uveljavljanja omenjene pravice.

Varianta A: če imam službo in dobim neto izplačilo 1000 EUR, se mi z uvedbo 450 EUR (UTD) praktično spremeni samo izpisek o prejeti plači, ne pa prejeta vsota denarja. Edina sprememba zaradi UTD bi bila oblika izplačilne liste, kjer bi po novem pisalo tako, kot je ponazorjeno v tabeli 5.

Tabela 5: Primerjava plačilne liste pred uvedbo UTD in po njej (varianta A)<sup>49</sup>

<b>NAKAZILO IZPLAČILA</b>			
<b>Sedanji način</b>	<b>€</b>	<b>Nov način (varianta A)</b>	<b>€</b>
- delodajalec (plača)	1000	- delodajalec (plača)	550
		- država (UTD)	450
Izplačilo SKUPAJ	1000	Izplačilo SKUPAJ	1000

To pomeni, da vsem tistim, ki nismo revni, saj imamo dohodke, ki so višji od UTD – vključno z največjimi bogataši, tajkuni in kriminalci na ozemlju Slovenije – vsem tem ne bo država iz proračuna nakazala niti centa dodatnega denarja in to z enostavnim argumentom, razvidnim iz zgornjega izpiska: ker denar že imamo, bodisi z naslova dohodka za plačano delo, rent, pokojnin ali drugih virov<sup>50</sup>. Enako velja v okviru celotne nacionalne ekonomije: ta denar obstaja že sedaj, z uvedbo UTD se le njegov manjši del prekvalificira v omenjeno pravico. Po novem bi mi torej delodajalec (desna polovica tabele) formalno izplačeval »manjšo« plačo (550 EUR) in sicer zato, ker bo njen preostanek (450) preimenovan v UTD, ki ga bo ta isti delodajalec v moj žep nakazal posredno preko državnega sklada, bodisi z neposrednim vplačilom v ta sklad bodisi s posrednim, torej preko davkov.<sup>51</sup> Bistvo je v tem, da ob morebitni izgubi službe ali stečajju delodajalca obdržim vsaj UTD (450) in šele v tem primeru postane ta znesek novo breme za državni proračun, sicer pa ne! Zato država z več kot 80 odstotki državljanek in državljanov ne bo imela prav nobenih dodatnih stroškov, čeprav bodo tudi ti, tako kot vsi drugi, ves čas imeli neodtujljivo pravico do UTD.

Najpogostejši ugovor proti tej varianti (A) je, da gre za trik, ker se obljubljena pravica do UTD za večino prebivalstva spremeni v navidezno, lažno, češ, pravica do denarja ni pravica, če ni denarno krita in izražena. Ta ugovor je napačen. Kajti tudi v primeru materialno preskrbljenih upravičencev njihov UTD ni navidezen, saj ta denar dejansko že imajo. Bistveno je, da nihče v nobenem primeru ne ostane brez 450 EUR (UTD) in da je sistem, ki vsem zagotavlja ta znesek, izvedljiv, torej fiskalno vzdržan. V tem smislu pravica do UTD ni prav nič drugačna od ostalih pravic, na

<sup>49</sup> Tabela 5, vključno z razlago, je prvič objavljena v (Dragoš, 2019, str. 57).

<sup>50</sup> Vključno s premoženjem, iz katerega bi bilo izvzeto le osnovno premoženje, npr. lastništvo tiste nepremičnine, v kateri upravičenec živi.

<sup>51</sup> Ta administrativno-računski sistem lahko opravlja obstoječa Davčna uprava RS ali pa se ustanovi poseben organ v smislu stare Službe družbenega knjigovodstva. Upravičenec lahko UTD prejme na obstoječ osebni transakcijski račun, označen s posebno postavko, da ga lahko razlikuje od svojih ostalih prihodkov, ali pa se UTD nakazuje na posebno, samo za ta namen izdano bančno kartico, kot predlaga Standing (2018, str. 266). Ne glede na uporabljeno varianto mora bistvo dostopa do tega zneska ostati neokrnjeno, koristi ga lahko samo upravičenec in to kadarkoli ter brez kakršnegakoli pogojevanja ali nadzora.

primer, do pravičnega sojenja, brezplačnega zdravstva ali do čiste pitne vode. Tudi če zastojnega prevoza z rešilcem ne bom nikoli uporabil, ker mi ne bo treba, to ne pomeni, da sem ostal brez te zdravstvene pravice. Pravico do pravičnega sojenja obdržim tudi, če se niti enkrat v življenju ne znajdem v sodnem postopku. Ko smo v slovensko ustavo zapisali pravico do čiste pitne vode, tega seveda nihče ni razumel kot obveze, da bo odslej redno dobival dodatne hektolitre vode, ne glede na njegov dostop do te dobrine (Ahačič, Bregač, Gril, Košir in Zupančič, 2015). Če mi voda vsakodnevno teče iz domače pipe v zadostnih količinah ali pa imam na vrtu celo bazen, je ne potrebujem še več. Torej, pravica do vode ni v njeni dodatni količini, pač pa v državnem zagotovitvi, da nikoli ne ostanem brez nje – in prav za to gre. Bistveno je, da vem, da se mi bo ta pravica samodejno aktivirala v obliki H<sub>2</sub>O takoj, ko mi bo zmanjkalo denarja za plačilo položnic ali pa mi bo presahnil vodnjak, ki ga sedaj uporabljam.<sup>52</sup> Enako je s pravico do UTD - brezpogojno mi zagotavlja, da nikoli ne bom na »suhem«, pa naj se zgodi karkoli.

In obratno. V razmerah, ko smo brez UTD, lahko oseba, ki ostane brez lastnih dohodkov in premoženja, računa le na denarno socialno pomoč (DSP). Tu se postavi vprašanje, zakaj ne bi namesto uvedbe UTD zgolj izboljšali tistega, kar že obstaja (npr. povišali DSP), ne pa spreminjali sistema na tako občutljivem področju. Največje slabosti obstoječega sistema, v primerjavi z UTD, so naslednje:

- temeljne socialne pravice v obstoječem sistemu, vključno z najpomembnejšo (DSP), nikakor niso brezpogojne, ob tem pa je njihovo nenehno spreminjanje povsem odvisno od voluntarizma vsakokratnih koalicij vlad in političnih prioritet znotraj njih, med katerimi odprava revščine nikoli ni med glavnimi;
- slabosti iz prejšnje alineje veljajo tudi za sam koncept socialne države (in ne le za definicijo in aplikacijo pravic znotraj tega koncepta)<sup>53</sup>;
- kljub enkratnemu povečanju DSP v zadnjem času<sup>54</sup>, ta še vedno ne omogoča niti kritja praga minimalnih življenjskih stroškov, čeprav je pri nas zelo rigorozno določen (prenizek, povsem arbitraren in zastarel);<sup>55</sup>

<sup>52</sup> Empirična študija na primeru Južne Afrike dokazuje, da največjega vpliva na porabo vode na prebivalca nimajo naravni dejavniki (vreme in padavine), pač pa »socialni dejavniki, kot so dostop do vode in dohodek« (Cole, Bailey, Cullis in New, 2018).

<sup>53</sup> O usodnih premikih (koncepta) socialne države v neoliberalnem kapitalizmu glej Lessenich, 2015; Dragoš, 2015.

<sup>54</sup> To je bil znotraj slovenskih koalicijskih vlad enkratni dogodek, za katerega je izključno zaslužna parlamentarna stranka Levica, saj brez njenega pritiska sploh ne bi prišlo do tega povišanja DSP.

<sup>55</sup> Izračun minimalnih življenjskih stroškov je bil zadnjič narejen pred petimi leti, več o rigorozno določenem znesku in metodi glej v Stropnik, Gregorič, Gabrijelčič Blenkuš, Robnik in Švab, 2017.

- zaradi zapletenega sistema in dostopa do socialnih pravic, vključno s temeljnimi, kot sta DSP in varstveni dodatek, te pravice nikoli ne dosežejo vseh upravičencev (zaradi neinformiranosti, birokracije, stigme).
- Za koliko bi se torej dodatno obremenil državni proračun, če realiziramo UTD po varianti A in v minimalnem znesku (450 EUR)? Kot rečeno, velika večina državljanov oz. upravičencev do UTD ne bi obremenila proračuna niti z enim samim centom, ker ta denar že imajo in se jim del dohodka zgolj prekvalificira v UTD. Dodaten proračunski denar bi bil potreben samo za revno manjšino državljanov. Primer: zaradi poenostavitve predpostavimo, da vsak, od približno 60.000<sup>56</sup> slovenskih upravičencev do DSP, prejme polni znesek tega transferja. Če bi uvedli pravico do UTD v višini 450 EUR, bi takšen prejemnik DSP dodatno obremenil državni proračun **samo** v višini razlike med njegovo sedanjo DSP in novim zneskom UTD, torej zgolj za tisto razliko, ki je sedaj nima, ker prejema prenizko DSP, gre za 48 EUR. Če ta znesek, torej razliko med premajhno DSP in hipotetičnim UTD, ki bi bil malenkost večji od minimalnih življenjskih stroškov, pomnožimo s številom upravičencev in mesecev v letu, dobimo **34,6 milijona** dodatne, povsem nove obremenitve državnega proračuna na letni ravni zaradi uvedbe UTD. Ta znesek je z vidika proračunskih stroškov drobiž, zaradi katerega ne bi bilo potrebno uvajati nobenih novih davkov niti višati obstoječih. Zadostovala bi že neznatna prerazdelitev med proračunskimi postavkami. Na primer, naveden letni strošek z naslova UTD je:
  - za štiri milijone manjši od prihodka, ki ga država pridobi samo z obdavčitvijo »posebnih iger na srečo«
  - povsem enak znesek, potreben za UTD, država že sedaj prejme zgolj z enim od številnih prilivov iz proračuna EU (pod postavko: »konkurenčnost za rast in zaposlovanje«)
  - strošek UTD je za dobro petino manjši od letnega izdatka, ki ga država nameni za pisarniški material in pisarniške storitve
  - strošek UTD predstavlja manj kot 0,5 % vseh odhodkov države (v letu 2017) oziroma manj kot en odstotek vsote, s katero smo v zadnji ekonomski krizi dokapitalizirali banko NLB
  - strošek UTD predstavlja zgolj 21 % čistega dobička banke NLB (v letu 2017)

---

<sup>56</sup> V letu 2018, ki je bilo še predkoronsko (torej »običajno«), je bilo upravičencev do DSP med 54.859 (na dan 1. 5. 2018) in 59.525 (1. 10. 2018) - velja skupaj za prejemnike stalne in izredne denarne pomoči (DSP, 2018).



- strošek UTD predstavlja zgolj dobre 3 % kriznih dodatkov, ki jih je država izplačala v času covid-19 pandemije
- strošek UTD ne dosega niti 6 % premoženja, s katerim razpolaga najbogatejše dvočlansko gospodinjstvo v Sloveniji, oziroma niti 2 % premoženja prvih desetih bogatašev na slovenskem, uvrščenih na seznam revije Manager (Košak, 2018)
- strošek UTD predstavlja zgolj 1,2 % sredstev, ki jih izgubimo zaradi korupcije (Žgajnar, 2019) ali 1,6 % zneska, ki predstavlja nepobrane davke na Slovenskem (Morozov, 2019).

Tudi če bi bila ta provizorična ocena uvedbe UTD petkrat podcenjena (pa nič), bi bil znesek še vedno krepko manjši od vsote, ki jo predstavljajo zgolj obresti od vrednostnih papirjev, izdanih na tujih trgih. Skratka, ekonomsko gledano UTD nikakor ni nemogoč projekt.

## **7 Sklep**

UTD ne pomeni le kratkoročno uresničljivega, nujnega ter dolgoročno zagotovljenega izboljšanja kakovosti življenja za vse - še zlasti za najbolj prizadete - je precej več. Družbena funkcionalnost tega ukrepa je primerljiva z uvedbo socialne države. Tudi socialna država, kot največja družboslovna inovacija 20. stoletja, ni koristila samo materialno ter socialno marginaliziranim kategorijam, čeprav je bila izumljena predvsem zaradi njih. Čeprav bi brez socialne države ostali najbolj na udaru ljudje na margini in bi družba razpadla, je njena uvedba izboljšala kakovost življenja vsem slojem, tudi srednjim in zgornjim, hkrati pa je civilizirala celoten (kapitalističen) sistem. V zvezi s polemikami o UTD je najbolj presenetljivo, kako danes, v 21. stoletju, ignoriramo dejstvo, da so vsi ključni argumenti proti UTD povsem enaki bivšim argumentom proti socialni državi. Da ni denarja, da ljudje ne bodo hoteli delati, da gre za distributivno nepravilnost (»kdor ne dela, naj ne jé«), za erozijo meritokracije, za antiliberalizem itd., vse to niso nova nasprotovanja proti ideji UTD. Nasprotno, gre za argumente ideološkega žargona iz 19. stoletja, s katerimi se je na enak način nasprotovalo že najzgodnejšim zametkom socialne države (legitimnost uporabe davkov za nerepresivne namene).

Nikakor ne gre za to, da bi kriza slovenske socialne države (nekateri jo celo tajijo) bila posledica ekonomije. Razlogi so bili že pred slovensko osamosvojitvijo strukturni (neavtonomnost socialne politike) in voluntaristični, torej politični. Konsenz o socialni državi razpada zato, ker so njeno vlogo akterji z leve polovice političnega spektra začeli podcenjevati zlasti po osamosvojitvi, ko so koketirali z neoliberalizmom (Blairova »tretja pot«).<sup>57</sup> V istem času pa je desnica začela nasprotovati enakosti zato, ker jo ima za atribut prejšnjega sistema, hkrati pa je revščino kot posledico neenakosti začela tolerirati (apologizirati) z argumentom iz devetnajstega stoletja, da je to stvar civilne družbe, ne pa odgovornost države. Vseskozi pa se je takšnim pogledom vztrajno in kontinuirano - to pomeni, v vsakoletnih meritvah - upiralo slovensko javno mnenje, ki je tudi po zlomu socializma ostalo še vedno nadpovprečno egalitarno, tako v evropskem kot tudi v svetovnem merilu. Od tod vse večji razcep med slovensko javnostjo in politično elito ter izjemno nezaupanje v institucije, ki je že tolikšno, da ogroža demokracijo.

### Pravni viri

- DSP (2018). Denarna socialna pomoč. *Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti*. Pridobljeno na [http://www.mddsz.gov.si/si/uvcljavlanje\\_pravic/statistika/denarna\\_socialna\\_pomoc/](http://www.mddsz.gov.si/si/uvcljavlanje_pravic/statistika/denarna_socialna_pomoc/)
- EK (28. 10. 2020). *Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o ustreznih minimalnih plačab v Evropski uniji* (Predlog). Bruselj: Evropska komisija.
- Eurostat (2018). *Living conditions in Europe – 2018 edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat (2020). *Main Tables*. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/main-tables>
- Eurostat (2021). *Expenditure on social protection*. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00098/default/table?lang=en>
- OECD (2017). *Basic income as a policy option: Can it add up?* OECD, maj 2017. Pridobljeno na <https://www.oecd.org/social/Basic-Income-Policy-Option-2017.pdf>
- OECD (2019). *Health at a Glance 2019, OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno na <https://doi.org/10.1787/4dd50c09-en>
- OECD (2020). *Adequacy of minimum income benefits. OECD iLibrary*. Pridobljeno na [https://www.oecd-ilibrary.org/employment/adequacy-of-minimum-income-benefits/indicator/english\\_dcb819cd-en](https://www.oecd-ilibrary.org/employment/adequacy-of-minimum-income-benefits/indicator/english_dcb819cd-en)
- OECD (2021). *Social spending (indicators)*. Pridobljeno na <https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm>
- Stat.si (2021). *Kazalniki dohodka, revščine in socialne izključenosti*, Slovenija, 2020. Pridobljeno na <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9624>

---

<sup>57</sup> Podrobneje o tem v: Dragoš, 2021a.

## Literatura

- Ahačič, J., Bregač, M., Gril, M., Košir, T. in Zupančič, S. (2015). *Odgovornost države zagotanjati pravico do čiste pitne vode*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- AI (30. 7. 2020a). Gre za pravico do zdravja in življenja ljudi v domovih za starejše. Amnesty International Slovenije. *Mladina*. Pridobljeno na <https://www.mladina.si/200304/amnesty-international-gre-za-pravico-do-zdravja-in-zivljenja-ljudi-v-domovih-za-starejse/>
- AI (3. 8. 2020b). Socialnovarstveni zavodi nimajo zmogljivosti za izvajanje con. *Amnesty International Slovenije*. Pridobljeno na <https://www.amnesty.si/socialni-zavodi-pripravljenost-na-cone>
- AI (2020c). Ravnanje oblasti ob koronavirusu. *Amnesty International Slovenije*, 17(2), 6-7.
- Antić Gaber, M. (2018). Akademске institucije v Sloveniji in (ne)enakost spolov. *Javnost: The Public*, 25(1), 81-96.
- Balestra, C. in Tonkin, R. (2018). *Inequalities in household wealth across OECD countries*. OECD: Statistics and Data Directorate.
- Bergant, Ž. (23. 3. 2021). Delo in družbena delitev dela. *TFL Glasnik*, (10). Pridobljeno na <https://www.tax-fin-lex.si/Dokument/Podrobnosti?rootEntityId=3aacd91f-9377-417e-ac8e-52bb823a5206>
- Cohen, J., Rogers, J. in Pribac, I., ur. (2004). *Brezplačno kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka*. Ljubljana: Krtina.
- Cole, J. M., Bailey, M. R., Cullis, D. S. J., in New, G. M. (2018). Spatial inequality in water access and water use in South Africa. *Water Policy*, 20, 37–52.
- Cooté, A. in Percy, A. (2021). *Univerzalne temeljne storitve*. Ljubljana: OPRO, zavod za aplikativne študije.
- Četkovič, F. (31. 7. 2020). Javno pismo. *Mladina*, (31), 5.
- Delo (15. 1. 2015). Prekarni delavci: Z malo pravic, a skrajno fleksibilni. *Delo*. Pridobljeno na <https://www.delo.si/novice/slovenija/z-malo-pravic-a-skrajno-fleksibilni.html>
- Dragoš, S. (2001). Politizacija rimskokatoliške cerkve. *Socialno delo*, 40(1), 13-28.
- Dragoš, S. (2006). Dobrodelnost: solidariziranje ali nadzorovanje? V: D. Zavišek in V. Leskošek (ur.), *Zgodovina socialnega dela v Sloveniji* (str. 83-102). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dragoš, S. (2010). Socialna politika = temelj socialne države. V: S. Dragoš et. al., *Neosocialna Slovenija* (str. 163-195). Koper: Univerza na Primorskem, ZRS, Annales.
- Dragoš, S. (2015). Ignoriranje Gosarja. V: J. Gašparič in A. Veber (ur.), *Dr. Andrej Gosar, 1887-1970* (str. 247-266). Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Dragoš, S. (2015a). Nova socialnost na Slovenskem. V: S. Lessenich, *Ponovno izumljanje socialnega* (str. 185-215). Ljubljana: Krtina.
- Dragoš, S., ur. (2019). *Enostavna ideja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Dragoš, S. (2021). Ideologija in strukturno nasilje. *Socialno delo*, 60(2), 135-152.
- Dragoš, S. (2021a). Socialno-naložbena država. V: M. Ignjatović, A. Kanjuo Mrčela, R. Kuhar, *Pandemična družba: slovensko sociološko srečanje* (str. 240-244). Ljubljana: Slovensko sociološko društvo.
- Dragoš, S. in Leskošek, V. (2016). Slovenska smer. V: *Gospodarstvo za 1 %: Oxfamovo poročilo št. 210* (str. 87-125). Ljubljana: Založba / \*cf.
- Filipovič Hrast, M. in Srakar, A. (2015). Socialna izključenost: primerjava Slovenije z evropskimi državami. V: Majcen, B. (ur.), *Značilnosti starejšega prebivalstva v Sloveniji - prvi rezultati raziskave SHARE* (str. 206-214). Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Franklin, P., Bérastégui, P., Cefaliello, A., Musu, T. in Schaapman, M. (2021). Occupational health and safety inequalities in the EU. V: *ETUI and ETUC, Benchmarking Working Europe 2021: Unequal Europe* (str. 133-155). Brussels: The European Trade Union Institute (ETUI).
- Gans, H. J. (1972). The Positive Functions of Poverty. *American Journal of Sociology*, 78(2), 275-289.
- Gans, H. J. (2012). The Benefits of Poverty. *Challenge*, 55(1), 114–125.
- Gerdina, T., ur. (2018). *Usoda tržnega dna. Nuja, želja ali skriti nameni?* Ljubljana: OPRO, zavod za aplikativne študije.
- Gole, N. (14. 12. 2021). Slovenija je med najbolj neučinkovitimi pri protikoronskih ukrepih. *Delo*. Pridobljeno na <https://www.delo.si/gospodarstvo/novice/slovenija-je-med-najbolj-neucinkovitimi-pri-protikoronskih-ukrepih/>

- Gosar, A. (1933). *Za nov družabni red, 1. del*. Celje: Družba sv. Mohorja.
- Gosar, A. (1935). *Za nov družabni red, 2. del*. Celje: Družba sv. Mohorja.
- Gregorčič, M. in Kajzer, A., ur. (2021). *Evropski steber socialnih pravic, Slovenija 2000–2020*. Ljubljana: UMAR.
- Horvat, J. (4. 1. 2020). Ste morda spregledali? *Dnevnik*. Pridobljeno na <https://www.dnevnik.si/1042918573/mnenja/odprta-stran/ste-morda-spregledali>
- Hribar, T. (31. 12. 2021). Dirigirani sreča in svoboda (intervju s Spomenko in Tinetom Hribarjem; intervjuvarka: P. Maličev). *Delo, Sobotna priloga*, str. 4–7.
- Jianu, I. (2018). The impact of government health and education expenditure on income inequality in European Union. *Theoretical and Applied Economics*, Special Issue, 121–134.
- Keber, D. (5. 6. 2020a). Kaj pa, če res ne vedo, kaj delajo? *Mladina*, (23), 44–45.
- Keber, D. (6. 6. 2020b). Politika, stroka in etika. *Delo, Sobotna priloga*, 15.
- Keber, D. (18. 7. 2020c). odziv na intervju dr. Marka Noča. *Delo, Sobotna priloga*, 30.
- Keber, D. (21. 8. 2020d). Dlaka v enem od dveh gnilih jajc. *Mladina* (34), 22.
- Korošec, V. (2010). *Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako? Delovni zvezek*, XIX(6). Pridobljeno na [http://www.umar.gov.si/fileadmin/user\\_upload/publikacije/dz/2010/dz06-10.pdf](http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2010/dz06-10.pdf)
- Košak, K. (15. 11. 2018). Najbogatejši Slovenci ne vedo, kaj bi z denarjem. *Dnevnik*. Pridobljeno na <https://www.dnevnik.si/1042846803>
- König, R., Alexander, S. in Doh, M. (2018). Internet use among older Europeans: an analysis based on SHARE data. *Universal Access in the Information Society*, 17, 621–633. doi: 10.1007/s10209-018-0609-5
- Kramžar, B. (6. 1. 2021). Brez predsodkov. I.e z radovednostjo. *Delo*, str. 1.
- Lessenich, S. (2015). *Ponovno izumljanje socialnega*. Ljubljana: Krtina.
- Luhmann N. (1992). *Legitimacija kroz proceduru*. Zagreb: Naprijed.
- Luhmann N. (1995). *Social Systems*. Stanford University Press.
- Luhmann, N. (1998). *Teorija sistema, srbovitost i racionalnost*. Zagreb: Globus.
- Marolt Meden, B. (30. 7. 2020). Srebrna nit sporoča: Dovolj je! *Dnevnik*. Pridobljeno na <https://www.dnevnik.si/1042935261/mnenja/odprta-stran/srebrna-nit-sporoca-dovolj-je>
- Marx, K. (1961). *Kapital, 1. zv.* Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Mihalič, R. in Strban, G. (2015). *Univerzalni temeljni dobodek*. Ljubljana: IUS Software, GV založba.
- Morozov, S. (25. 3. 2019). Manj sive ekonomije, več pobranih davkov. *Dnevnik*. Pridobljeno na <https://www.dnevnik.si/1042880233>
- Naterer, A., Lavrič, M., Klanjšek, R., Flere, S., Rutar, T., Lahe, D., Kuhar, M., Hlebec, V., Cupar, T. in Kobše, Ž. (2019). *Slovenska mladina 2018/2019*. Zagreb: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Ogris, A. (1926). *Politične stranke*. Maribor: »Ljudska tiskarna« (samozaložba).
- Odbor SE (2020). Slovenija krši pravico do enakega plačila ne glede na spol. Strasbourg, 29. junija: Odbor Sveta Evrope (SE) za socialne pravice. *Tax-Fin-Lex*. Pridobljeno na <https://www.tax-fin-lex.si/Home/Novica/16991>
- Parijs, Van P. (2011). Temeljni dohodek - preprosta in močna ideja za enaindvajseto stoletje. V: Pribac, I. in Korošec, V. (ur.), *UTD v Sloveniji: premisleki, stališča, dokumenti* (str. 19–67). Ljubljana: Krtina.
- Poje, A. in Roksandić, M. (2013). *Enako plačilo za enako delo in plačna vrzel med spoloma*. Ljubljana: Zveza svobodnih sindikatov Slovenije.
- Pribac, I., in Korošec, V., ur. (2011). *UTD v Sloveniji. Premisleki, stališča, dokumenti*. Ljubljana: Krtina.
- PRO Plus (16. 2. 2019). Lani vsak državni uradnik napisal vsaj dva zakona. *24ur.com*. Pridobljeno na 1. 8. 2021 s <https://www.24ur.com/novice/slovenija/lani-vsak-drzavni-uradnik-napisal-vsaj-dva-zakona.html>
- Repovž, G (2020). Zavestna malomarnost. *Mladina*, (31), 31. julij 2020, 2.
- Rus, V. (1990). *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana: Domus.
- SJM (2013). *Slovensko javno mnenje 2013: pregled in primerjava rezultatov*. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, FDV.
- STA (4. 8. 2020a). Skupnost socialnih zavodov izstopila iz delovne skupine za covid-19. *Tax-Fin-Lex*. Pridobljeno na <https://www.tax-fin-lex.si/Home/Novica/17330>

- STA (3. 8. 2020b). Izstop Skupnosti socialnih zavodov iz delovne skupine za covid-19. *Delo*. Pridobljeno na <https://www.delo.si/novice/slovenija/izstop-skupnosti-socialnih-zavodov-iz-delovne-skupine-za-covid-19-337070.html>
- Standing, G. (1. 7. 2015). Guy Standing, ekonomist in sociolog (intervjuvar: M. Horvat). *Mladina*, posebna poletna številka, 52-57.
- Standing, G. (2018). *Prekariat: nevarni novi razred*. Ljubljana: Krtina.
- Stropnik, N. (2015). *ESPN Thematic Report on minimum income schemes Slovenia*. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Stropnik, N., Gregorič, M., Gabrijelčič Blenkuš, M., Robnik, M. in Švab, A. (2017). *Minimalni življenjski stroški*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
- Tax-Fin-Lex (8. 6. 2020). Različne organizacije in združenja od vlade zahtevajo pripravo zakona o dolgotrajni oskrbi. *Tax-Fin-Lex*. Pridobljeno na <https://www.tax-fin-lex.si/Home/Novica/16784>
- Toš, N., ur., (2020). *Slovenija v mednarodnih in medčasovnih primerjavah*. Ljubljana: FDV, IDV, CJMMK.
- Toš, N. in Vovk, T. (ur.) (2014). *Mednarodna raziskava Nacionalna identiteta, SJM 2013/1 (Tabelarni pregled)*. Ljubljana: Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, FDV.
- Wilkinson, R. in Pickett, K. (2012). *Velika ideja: zakaj je enakost boljša za vse*. Novo mesto: Penca in drugi.
- Willke, H. (1993). *Sistemska teorija razvitih družb*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Zimic, B. (9. 8. 2021). Slovenija glede na razvitost porazno pri cepljenju. *Delo*, 6.
- Žgajnar, B. F. (14. 1. 2019). Korupcija odžre Slovincem 2,1 milijarde hlebcev kruha. *Delo*. Pridobljeno na <https://www.delo.si/novice/slovenija/korupcija-odzre-slovincem-21-milijarde-hlebcev-kruha/>
- Žlogar, Marjan (18. 10. 2016). V Sloveniji na voljo vedno manj bolniških postelj. *SiolNET*. Pridobljeno na <https://siol.net/novice/slovenija/v-sloveniji-na-voljo-vedno-manj-bolniskih-postelj-427941>

